

7. Эльконин Д. Б. Интеллектуальные возможности младших школьников и содержание обучения / В кн.: Возрастные возможности младших школьников / [под ред. Д. Б. Эльконина, В. В. Давыдова]. – М., 1966. – 239 с.
8. Эльконин Д. Б. Психология обучения младших школьников / В кн.: Эльконин Д. Б. Избр. психол. труды. – М., 1989. – 560 с.

УДК 159.9

Вихрущ Н. Б.

ЗМІСТ ШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В РЕЦЕПЦІЇ ПРАКТИКУЮЧИХ ВЧИТЕЛІВ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТ.

Питання: що необхідно вивчати у середній школі? завжди було і залишатиметься дискусійним. Зміст освіти змінюється відповідно до потреб суспільства у той чи інший історичний період. В умовах сьогодення модернізація змісту шкільної освіти неможлива без урахування історичного досвіду попередніх поколінь.

Окремі аспекти змісту освіти у середніх школах України у зазначений період знайшли своє відображення в дослідженнях сучасних вчених: Б. Ступарика, І. Курляк, Т. Завгородньої, С. Лаби, Д. Пенішкевич, І. Петрюк, В. Стинської, С. Чуйка, І. Гавришака, В. Омельчука, І. Козак, О. Бабіної, А. Долапчі, А. Мартін та інших.

Мета даної розвідки – розкрити погляди практикуючих вчителів гімназій на проблеми змісту освіти другої половини ХІХ – початку ХХ століття.

Період другої половини ХІХ – початку ХХ століття відзначився чималою кількістю рецензій, відгуків, науково-критичних статей з питань змісту освіти. На сторінках педагогічних часописів пошквалувалась критика шкільних підручників, що мала позитивний вплив, оскільки вказувала на хиби, яких слід було уникати при написанні нових підручників. Також практикуючі вчителі та науковці намагалися ознайомити читачів з особливостями змісту шкільних підручників зарубіжних країн та заохочували включати у підручники теми, які були б цікавими для учнів.

Наприкінці ХІХ століття на сторінках “Журналу Министерства Народного Просвѣщенія” А. Вейсман порушив проблему викладання нових іноземних мов на українських землях, що перебували під владою Російської імперії. Науковець слушно зауважив, що “въ нашихъ гимназіяхъ рѣдко кто выучивается французскому и нѣмецкому языкамъ, это фактъ, котораго, къ сожалѣнію, отрицать нельзя. Если кто изъ окончившихъ курсъ гимназій знаетъ до нѣкоторой степени новѣйшіе языки, то этимъ знаніемъ он обязанъ не гимназій, а домашнему ученію” [1, с. 1].

В результаті аналізу Пояснювальної записки до програм нових іноземних мов 1890 року було виявлено, що головним заняттям учнів на уроках нових іноземних мов було читання та переклад творів написаних цими мовами, а практичні вправи та вивчення граматики мали лише допоміжний характер [5, с. 212]. За таких умов про високий рівень знань з нових іноземних мов не могло бути мови.

На думку вчителя-практика М. Колоколової однією з причин такої ситуації був несистематичний виклад матеріалу у підручниках. Учень вивчав відразу кілька граматик: граматику рідної мови, латинської, грецької, французької та німецької мов. Всі ці граматики вчив учень нарізно, по параграфам, без жодної послідовності. Кожну граматику він вивчав як окремий навчальний предмет. Учень вчив їх старанно, наполегливо, без жодного взаємозв'язку, та брав все це лише пам'яттю, яка сприймала весь цей сумбур, і потім, не переваривши його, викидала назад [4, с. 121].

Аналогічної думки притримувався Герман Залькеръ у своїй статті “Образование, а не ученость”. Науковець писав “Школа должна давать сознательный и твердо-обоснованный взглядъ на жизнь и міръ, обязана развивать природный умъ,

собственное мышление и суждение. При теперешнемъ-же преподаваніи личная способность мышления скорѣе убивается, чѣмъ развивается. Въ нынѣшнее время молодой человекъ учится въ школѣ не разсуждать, а лишь заучивать” [2, с. 25].

Науковець Н. Торнау зазначив що, при викладанні географії, відомостями з розділу культурно-економічної географії нехтували. В існуючих вказівках, статтях та книгах з методики викладання географії основна увага зверталася на поясненню учням фізико-географічних фактів. Матеріальна культура, що мала великий вплив на політичні відносини та духовний світ народів неначе навмисно приховувалася від учнів. Про неї згадували уривками та подавали неправдиву інформацію [7, с. 51]. Педагог писав про різку зміну характеру та завдань викладання географії у загальноосвітніх закладах на Заході. В учбовій постановці цього предмету відбувся справжній переворот – з трьох розділів географії (математичної, фізичної та культурно-економічної) основну увагу почали зосереджувати на культурно-економічній. При викладанні культурно-економічної географії почали застосовувати порівняльно-статистичний метод [7, с. 47].

О. Іваничук вважав, що причиною невдоволення учителів шкільними підручниками було те, що підручники ускладнювали роботу учителя внаслідок свого обсягу, численних невідповідних уривків, “сухим і тенденційним змістом, замотаним, непристосованим до інтелектуального розвитку дітей стилем”, термінами та довгими реченнями. Головною їх хвибою вважав те, що науковий матеріал представляли сухо, а моральний – тенденційно, чим не спричинялися до розбудження цікавості до книжок і самостійного читання в позаурочний час [3, с. 10]. На його думку всі наші підручники уклалися за одним шаблоном, і мали на меті ввести дитину в те життя, що мало якнайменше спільного з дитинством. О. Іваничук рекомендував, щоб упорядники майбутніх підручників старалися дати до рук дітям книжку, яка їх передусім зацікавить, буде для них повністю зрозумілою і пристосованою до їх розумового розвитку [3, с. 84].

Науковець Ю. Рудницький справедливо стверджував, що якщо учень не може цілком зрозуміти німецький текст, то його переповнює байдужість, відраза до важкої іноземної мови. Учень починає користуватися лише літературою, написаною зрозумілою мовою. На його думку, найважливішим при навчанні іноземної мови було постійне, неперервне, щоденне її вживання. За таких умов дитина могла познайомитися з мовою, якої зовсім не знала, звикнути до неї, та навчитися керувати тією мовою на основі найпростіших граматичних правил та зразків. Однак, така методика передбачала, щоденні заняття. Якщо учень мав змогу чути німецьку мову щодня, вона втрачала свою "неприсутність". Методист вважав, що за два чи три дні дитина забуває дуже багато і доцільніше навчати щодня по півгодини, ніж лише п'ять разів по цілій годині [6, с. 26-27].

Теоретичні та практичні пошуки практикуючих вчителів другої половини ХІХ – початку ХХ століття зводилися до пропозицій щодо внесення змін до структурування навчальних планів, програм, виявлення хиб у шкільних підручниках та поданні рекомендацій щодо їх усунення, до уточнення мети шкільної освіти, її структури та напрямків розвитку. Особливе місце в теоретичній спадщині практикуючих вчителів займала проблема мови як засобу формування національної самосвідомості.

Література

1. Вейсманъ А. Къ вопросу о преподаваніи новѣйшихъ языковъ, французскаго и нѣмецкаго въ гимназияхъ / А. Вейсманъ // Журнал Министерства Народнаго Просвѣщенія. – 1890. – №5. – С. 1–7.

2. Залькеръ Г. Образование, а не ученость / Г. Залькеръ // Вѣстникъ воспитанія. – 1893. – №1. – С. 22–31.
3. Іваничук О. Дещо про шкільні підручники // Учитель. – № 1. – С. 8–10; №6. – С. 80–184.
4. Колоколова М. Причины неуспѣшности преподаванія иностранныхъ языковъ / М. Колоколова // Русская школа. – 1900. – № 2. – С. 118–127.
5. Объяснительная записка къ программамъ новыхъ иностранныхъ языковъ // Журнал Министерства Народнаго Просвѣщенія. – 1890. – № 12. – С. 212–217.
6. Рудницький Ю. Деякі замітки до науки німецької мови в середних школах Галичини / Ю. Рудницький // Наша школа. – 1916. – Р. VII. – С. 25–30.
7. Торнау Н. Къ вопросу о постановкѣ преподаванія географіи /Н. Торнау // Журнал Министерства Народнаго Просвѣщенія. – 1909. – Часть XXI. – С. 47–64.

УДК 159.923.5

Вишньовський В. В.

ФОРМУВАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ ЯК ЗАПОРУКА ПРОФЕСІЙНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ПЕДАГОГА

Постановка проблеми. Соціально-політичні та соціально-економічні зміни, що відбуваються в Україні, суттєво впливають на діючу систему освіти. Все більш актуальним та необхідним стає вдосконалення процесу навчання через розкриття особистості вчителя та учня. Сучасне динамічне середовище потребує підготовки фахівців, здатних адаптуватися до його особливостей, працювати за умов, коли інформація оновлюється з небаченою раніше швидкістю. Тому вже зараз необхідна така професійна підготовка педагога, яка б сприяла розкриттю здібностей учня, його індивідуальних особливостей: дитина не тільки має успішно засвоювати знання та навчатися нестандартно мислити при вирішенні учбових завдань, а також її особистісний розвиток має відбуватися відповідно до вікових особливостей і бути гармонійним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Поняття “психологічна культура” є досить новим в психології. Сутність психологічної культури особистості розглядається в роботах В. В. Семикіна, Н. І. Ісаєвої. У сучасних дослідженнях психологічна культура представлена як: частина культури, що сприяє адекватній взаємодії з навколишнім світом (І. А. Зімня, О. І. Мотков); самостійний психологічний феномен, що дозволяє людині будувати стосунки зі світом, собою та іншими (Л. С. Колмогорова, Н. Ю. Певзнер, В. В. Семикін); особистісне утворення, що піддається постійним змінам ззовні, відображає індивідуальність її носія (М. М. Бахтін, М. К. Мамардашвілі); розглядають проблему формування психологічної складової професіограми фахівця професій “людина-людина” (Б. Ц. Бадмаєв, Н. М. Давидюк, О. В. Двіжона, В. Я. Ляудіс).

Метою статті є аналіз поняття, структури психологічної культури та визначення основних положень програми її формування.

Виклад основного матеріалу дослідження. Поняття “психологічна культура” є порівняно новим у психологічній науці. Сучасні дослідження І. Я. Зязюна, В. А. Семиченко, В. В. Рибалки, Г. О. Балла, Е. О. Помиткіна та ін. дозволяють визначити поняття психологічної культури особистості: психологічна культура це цілісне, системне утворення в структурі особистості, яке є невід’ємним від особистісного і професійного розвитку людини.

Як зазначає І. А. Зімня, «загальна культура визначається сформованістю, стійкістю основних планів відношення до світу, до себе і характером їх вираженості в